

A magyar és a belga hallgatók kockázatról alkotott fogalmának összehasonlítása

Dr. Kolnhofer-Derecskei Anita

Egyetemi adjunktus, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar
derecskei.anita@kgk.uni-obuda.hu;

Dr. Nagy Viktor

Egyetemi adjunktus, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar
nagy.viktor@kgk.uni-obuda.hu

“A kockázat az, ami kizökkent a komfort zónából.”
(egy 19 éves belga hallgató)

Absztrakt: Cikkünk írásának célja, hogy megfigyeljük és a gyakorlatban is teszteljük Blais & Weber (2006) kockázatvállalási skáláját a magyar és belga alapképzésű hallgatók mintáján. A vizsgált kérdőív különböző kockázatos területeket (élethelyzeteket) tartalmaz, úgy mint Etikai, Pénzügyi, Egészségügyi vagy biztonsági, Sport és Szociális területen. A DOSPERT skálának megfelelően (Blais & Weber, 2006) különbségeket feltételezünk a kockázatvállalás, annak észlelése és az elvárt hasznossága között. Ezzel együtt azt is feltérképeztük, hogy az egyetemi hallgatók egyáltalán mit értenek kockázat alatt. A kapott eredményeket későbbi kiterjesztett kutatásunkban szeretnénk felhasználni. Célunk, hogy az eredetileg 90 skálát tartalmazó validált kérdőívet felhasználóbaráttá tegyük.

Kulcsszavak: kockázat, DOSPERT skála, felmérés

1 Bevezetés

Egy kockázatos szituációban az aktorok nem lehetnek igazán racionálisak, bár a gazdasági modellek fő sodrában lévő elméletekben ez elvárt és fontos szerepet játszik. De hogyan mutatkozik meg ez a kockázatvállalásukban? A

szakirodalomban kockázat számos megközelítésével találkozhatunk. Elsőként Vasvári (2015) munkáját említenénk, aki az egyes definíciókat különböző szemléletek alapján rendszerezi, úgymint pszichológiai, gazdasági, szociológiai és műszaki szemlélet. A közgazdaságtanban a kockázatmenedzsment nem meglepően magára a kockázatra fókuszál, ahol különleges szerepet játszanak a valószínűségek.

Azonban a kockázat és a bizonytalanság fogalmát gyakran keverik a köznapi beszédben. Akik nem foglalkoznak pl. döntésemeléttel, azoktól nem is várható el a különbségtétel. De nem csak a tudományos kutatások során kell ügyelnünk arra, hogy a jelentéseket világosan elkülönítsük, különösen a gazdasági képzésben résztvevő hallgatóktól várható el a szabatos fogalmazás.

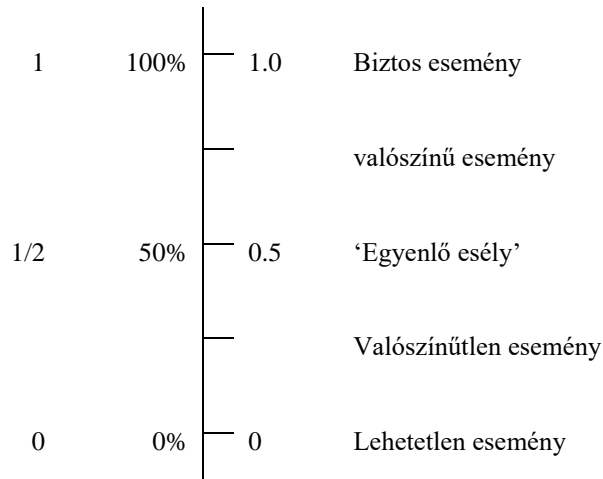
A döntésemélet először háromféle helyzetet különböztetett meg az egyes kimenetekre vonatkozó ismeretek alapján (Luce-Howard 1957):

- biztos döntések;
- kockázatos döntések;
- bizonytalanság mellett meghozott döntések.

Biztos döntésekről akkor van szó, ha feltételezzük a teljes informáltságot, a pontos adatokat, és minden egyes alternatíva esetén egyértelmű a kimenet. Tehát minden egyes alternatívához egyértelműen rendelhető hozzá egyetlen kimenet, melyek között ok okozati kapcsolat áll fenn. Ebben az esetben egyértelműen létezik legalább egy, optimálisnak tekinthető választás, de ennek megtalálásához feltételezni kell, hogy a döntéshozó tökéletes pontossággal képes számításokat végezni és teljesen racionális. Ennek megtalálásához léteznek matematikai módszerek, olyan területek foglalkoznak ezzel, mint az operációkutatás, a lineáris programozás, illetve a dinamikus programozás.

Bizonytalanság akkor áll fenn, ha minden egyes alternatívához számos tényállapot társulhat, de információ nem áll rendelkezésre azok bekövetkezési valószínűségéről. Ebben az esetben van ugyan néhány kritérium, mely segíthet a választásban, de ezek olyan előfeltételezésekre építenek, melyek gyakran egymással ellentétesek.

A kockázatos döntések hasonlítanak ugyan a bizonytalanság mellettiekre abban, hogy az egyes alternatívákhoz több tényállapot társul, de a különbség abban rejlik, hogy meghatározhatóak a bekövetkezési valószínűségek – több-kevesebb megbízhatósággal. Ezeket a valószínűségeket többféle módon is szokás kifejezni: százalékos formában, törtként vagy akár decimális formában.

1. táblázat Valószínűségi skála

Forrás: Oakshott 2014 alapján saját szerkesztés

Háromféle valószínűséget különböztetünk meg aszerint, hogy milyen típusúak az egyes események:

- objektív valószínűség: még mielőtt az esemény lejátszódik, bekövetkezésének pontos valószínűsége meghatározható, nagyon gyakran matematikai úton. Például annak valószínűsége, hogy ötöst dobunk egy dobókockával.
- empirikus valószínűség: a valószínűségek múltbéli megfigyeléseken alapulnak. Például annak valószínűsége, hogy májproblémákkal fog valaki küzdeni, ha erősen iszik;
- szubjektív valószínűség: új, vagy ismeretlen események bekövetkezési valószínűségeinek meghatározásakor gyakran szakértői becslésekre támaszkodnak.

A valószínűségek megbízhatósága nem mindig 100%, a fenti felsorolást véve fentről lefelé csökken. Éppen ez a megbízhatatlanság az, ami miatt a fenti (Luce's és Raiffa) osztályozást kritikával kell illetnünk. Nem szolgálhat ugyanis teljes eseményrendszerként a fenti rendszer az utóbbi két csoportba tartozó valószínűségek miatt. Az empirikus valószínűségek (a szubjektívekre pedig még inkább igaz) nem értelmezhetőek egzakt valószínűségeként; inkább olyan értékek tartományáról kellene beszélnünk, melyek az adott szituációt a legjobban leírják. Számos döntés a fenti értelemben vet kockázatos és bizonytalan közé esik. Mielőtt valaki elmegy egy portugál-magyar focimeccsre, egyértelműen mer fogadni a portugál győzelemre? Ez egy eldöntendő kérdés. Bár a portugál győzelem valószínűsíthető, lehet az eredmény döntetlen is. Mivel a győzelem esélyét nem

tudjuk pontosan kiszámítani, ezért nem lehet kockázatos döntés. De nem állíthatjuk, hogy semmit nem tudunk a bekövetkezési valószínűségről, így igazából bizonytalan döntésnek sem tekinthető. Tehát a fent említett csoportosítás nem tartható, helyette a következő klasszifikáció alkalmazása ajánlott (Hansson 2005):

- bizonyosság: determinisztikus tudás,
- kockázat: teljesen valószínűségi tudás,
- bizonytalanság: részleges valószínűségi tudás,
- tudatlanság: nincs valószínűségi tudás.

Kahneman és Tversky (1979) a kockázatot egyszerűen mint változót kezelték. A mi esetünkben a kutatási kérdés ezt megelőző lépésnél kezdődik, hogy maguk az emberek – akik minden nap döntenek a kockázatos helyzetekben– hogyan definiálnák magát a kockázat fogalmát.

Weber és kollégái (Weber, et al., 2002) egy validált skálát vezettek be a kockázat mérésére. Modellükben feltételeztek, hogy az emberek kockázatvállalási hajlandósága a döntésből fakadó elvárt haszon (várható érték) és az opció kockázatosságának összefüggéseivel leírható. Először egy 40 állítást tartalmazó listát szerkesztettek, melyet három szempont alapján értékelték. 2006-ban egy új, rövidebb verzió is készült, mely már csak 30 elemet tartalmazott, ezeket pedig 5 területre csoportosították. Melyet– az elsőhöz képest változatlanul – három dimenzió mentén kell értékelni. Összesítve a 2. sz. táblázatban ez tekinthető át.

Élethelyzetek (területek)	Állítások száma	Kockázatvállalási szándék (Mennyire valószínű, hogy a kitöltő részt vesz az adott tevékenységekben?)	Kockázat észlelése (Mennyire tartja kockázatosnak az egyes helyzeteket?)	Elvárt haszon (Mennyi hasznot lát a felsorolt helyzetekben)
Etikai	6 példamondat	Instrukció: “ Kérem, hogy a következő állítások mindegyikénél állapítsa meg, hogy mekkora valószínűséggel venne részt az alábbi tevékenységekben, vagy viselkedne a leírt módon. Mennyire valószínű, hogy Ön...” 7 fokozatú differenciál skála	Instrukció: “ Az emberek általában kockázatosnak tartják az olyan helyzeteket, amelyek kimenetelüket tekintve bizonytalanságot tartalmaznak és negatív következményekkel járhatnak. Mindemellett a kockázatosság megítélése nagyon egyéni és gyakran megérzésen alapul. Ebben a kérdőívben azt szeretnénk megtudni, hogy Ön mennyire becsüli kockázatosnak az alábbi tevékenységeket, magatartásformákat. Mennyire tartja kockázatosnak, ha Ön...” 7 fokozatú differenciál skála	Instrukció: “ Kérem, állapítsa meg, hogy Ön szerint mennyi haszna származhat a következő helyzetekből. Mennyi haszna származhat Önnel abból, ha...” 7 fokozatú differenciál skála
Pénzügyi (szerencsejáték/ befektetés)	6 példamondat			
Egészségügyi / biztonsági	6 példamondat			
Sport	6 példamondat			
Szociális	6 példamondat			
5 kategória	30 állítás	30 állítás (mindaz 5 kategóriában) 3 szempontból értékelve összesen 90 válaszadási kényszer		

2. táblázat
DOSPERT 30

Forrás: Saját szerkesztés a Center for Decision Sciences, Columbia Business School valamint Radnóti 2010 alapján

Ez a teszt 30 állítást tartalmaz; az öt területet mindegyikén hat állítással, miként a táblázat is mutatja, három szempontból vizsgálva. Mindhárom skála ugyanazokat az élethelyzetekből vett elemeket használja az öt területről. Ez azt jelenti, hogy a válaszadóknak ugyanazt a 30 állítást kell megválaszolniuk háromszor, az alábbi három szempont alapján történik a vizsgálat: kockázat vállalás, észlelés és az elvárt haszon.

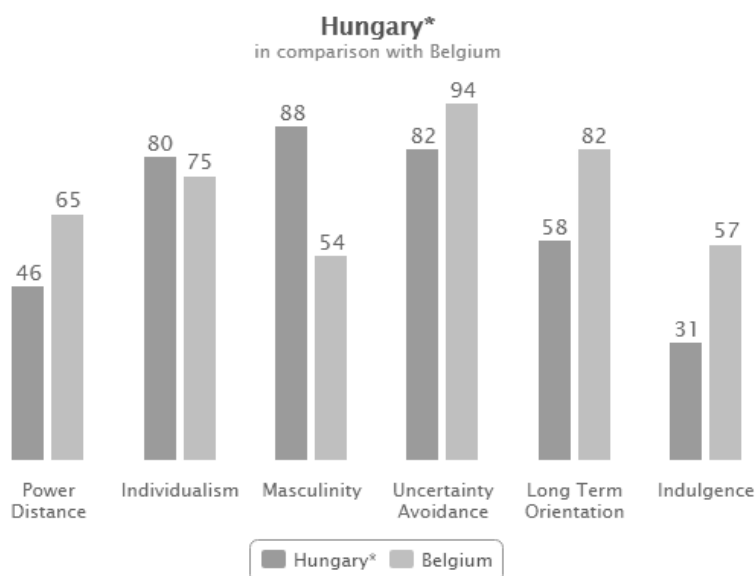
A szerzők a teszt validálását is elvégezték (megbízhatósági és érvényességi vizsgálatát), és skálázási instrukciókat is adtak (azaz egy konkrét matematikai modellt, ami alapján a kockázat mérhető). Az egyént jellemző kockázatvállalás számításához szintén matematikai formulákat ajánlottak. Miként a szerzők is említik, a teszt nem éppen válaszadó-barát, így mi megpróbáltuk megfigyelni azt, hogy melyik területet lehetne elhagyni vagy melyik élethelyzet releváns kevésbé a felmérni kívánt sokaság számára?

A tesztet különböző nyelvekre fordították le, beleértve a magyart is, azonban a kulturális különbségeket egyaránt figyelembe kellett venni ennek során. A DOSPERT skála magyar nyelvű fordítását Radnóti István készítette, a lektorok Faragó és Szakács voltak. A fordítás magyar nyelvű változata a korábban hivatkozott DOSPERT oldalon is megtalálható. Mindkét lektor széleskörben vizsgálta a kockázatvállalás kérdéskörét. Azonban a széleskörű magyar nyelvű szakirodalomból - ezen dolgozatban- csak Radnóti (2010) cikkét emeljük ki.

A szerző szerint (hivatkozva Weber és munkatársai eredményeire) a kockázatos viselkedéseknek több forrása is lehet (1) Személyiségvonás vagy attitűd (fontos kiemelni, hogy a kettő nem azonos) (2) Helyzetről alkotott percepció függvénye (3) a kockázatos helyzet kimenete, ez alapján dönt az egyén, hogy számára megéri-e kockáztatni. A DOSPERT kérdőív mindhárom szempontot figyelembe veszi, mindezt az élet öt különböző területéről vett helyzetekkel. A kérdőív magyarra fordított változatát megbízhatósági, érvényességi és faktoranalízis vizsgálattal tesztelte a szerző. A kapott eredmények alapján „enyhe változtatást” (Radnóti, 2010) látott szükségesnek. Az eredeti 40 tételt 33-ra csökkentette, valamint főként a pénzügyi kockázatra vonatkozó helyzetek esetén több ponton más élethelyzetet (példamondatot) adott meg. Saját kutatásunkban hasonló szándékkal teszteltünk, azonban nem a mintán felvett eredmények alapján, hanem az egyes élethelyzet kategóriák, valamint kockázatos viselkedés okait részletező három szempont jelentősége szerint.

Vasvári (2015) is foglalkozott a különböző kulturális háttér hatásával, ő is Hofstede munkáit említi. A legkorábbi kulturális alapon nyugvó összehasonlítások ugyanis Hofstede munkásságához köthetők. Hofstede kutatásai alapján a következő két dolog feltételezhető, mely szerint kulturális alapon különbözik: a bizonytalanság kerülésének attitűdje és a kockázat következetes megítélése. Hofstede a bizonytalanság kerülését a következőképp definiálja: az a mód, ahogyan a társadalom kezeli azt a tényt, hogy a jövő sohasem megismerhető: kérdés, hogy megpróbáljuk azt irányítani, vagy csak hagyjuk, hogy megtörténjen. Ezzel a kétértelműséggel (ambiguitással) együtt jár a szorongás és a szorongással a különböző kultúrák különböző módon tanultak meg együtt élni. Amikor egy kultúra tagjai fenyegetve érezték magukat kétértelmű vagy ismeretlen szituációkban, hiedelmeket és intézményeket kreáltak. Mindez tükröződik a bizonytalanság kerülés Hofstede által mért pontjaiban is (UAI index skálapontok) (Hofstede Centre, 2017). Hangsúlyozni szeretnénk, hogy Hofstede a bizonytalanságot vizsgálta (azaz “a bizonytalanság kerülés dimenziói kifejezik,

annak a fokát, amennyire a társadalom tagjai azonosulni tudnak a bizonytalansággal és kétértelműséggel”) nem pedig a kockázatot. Mert a kockázat legfőképp személyes jellemvonás, azaz ahogyan egy esemény pozitív vagy negatív kimenetének bekövetkezési valószínűségét kezeljük.

1. ábra

Kulturális különbségek magyar és belga összehasonlítása

Forrás: Hofstede alapján (<https://geert-hofstede.com/countries.html>, (Letöltve 24/02/2017))

A magyar és a belga eredmények egymáshoz nagyon közelinek bizonyultak ebben a dimenzióban (UA). Ez a Hofstede Centre (2017) nézőpontjából¹ azt jelenti, hogy a magyarok merev hiedelmekkel élnek és viselkedésük intoleráns az unortodox viselkedési formákkal és ötletekkel szemben. Ebben a kultúrában emocionális szükséglet mutatkozik a szabályok iránt (még akkor is, ha úgy tűnik, hogy a szabályok soha nem működnek) az idő pénz, az embereknek erős belső késztetésük van, hogy elfoglalják magukat és keményen dolgozzanak, a precíz és pontos munkavégzés számít normálisnak, az innovációnak akár ellen is állnak, a személyes motiváció egyik fontos eleme a biztonság. Mi a helyzet Belgiummal? A 94-es értékkel Belgium az egyik legmagasabb eredményt érte el az UAI Indexben. A történelmük, mely során gyakran mások uralkodtak felettük, részben magyarázza ezt az eredményt. A bizonyosságot gyakran akadémiai munkával és

¹ A Hofstede eredményeket az eredeti angol nyelvről fordítottuk. Mivel a fordítás árnyaltan eltérhet az eredeti szövegtől, az idézeteket nem szó szerinti idézetként tüntetjük fel.

azzal a koncepcióval érik el, melyek választ adnak a részletek, tartalmi, és háttér ismeretének igényére. Az oktatás és a tréningek inkább deduktívnak tekinthetők. A menedzsment struktúrákban a szabályok és a biztonság szívesen látott, és ha nincs, stresszt kreálnak. Ezért kedvelik a tervezést, persze a különböző szaktudás is jól jön, de másrésztől, amikor az eljárásokban változás áll be, azt stresszesnek tekintik.

A mi kutatás kérdéseink tehát adottak voltak: Van-e különbség a belga és a magyar hallgatók kockázat észlelésében, illetve a kockázat definícióikban? Egyáltalán hogyan definiálják a kockázat fogalmát? Végül, de nem utolsó sorban hogy lehet a DOSPERT kérdőívet a célközönséghez* szabni? (*azaz a különböző kultúrából érkező egyetemi hallgatókra)?

2 Módszertan

A kérdőívet már korábban megterveztük és teszteltük (ld. Kolhofer-Derecskei & Nagy (2016)). A cikk írásakor felhasznált kérdőív a mellékletben megtalálható, mivel a kutatás angol nyelven zajlott ezt nem fordítottuk le. Felmérésünk négy részből tevődött össze. Elsőként a hallgatók demográfiai háttérére kérdeztünk rá, mint a nem, kor és nemzetiség szerinti hovatartozás. A második részben a válaszadókat arra kértük, hogy saját szavaikkal írják le, mit jelent számukra a kockázat (asszociációs vizsgálat). A harmadik részben, ami igazából a kérdőív második, "önálló" felének tekinthető, a korábban említett skála kategóriákat használtuk fel Blais & Weber (2006) nyomán. Itt (a harmadik részben) a válaszadónak azt kellett értékelni, hogy az egyes szituációk milyen valószínűséggel történnek meg velük. Végül (a negyedik részben) meg kellett ítélniük, hogy melyik aspektus befolyásolja döntésüket egy kockázatos szituációban. Ezt az utolsó részt külön kezeltük és értékeltük, ugyanis ez segített rangsorolni az egyes életterületeket (E/P/E/S/Sz). Ugyanis azokat, melyek megtörténte nem éppen valószínű vagy hétköznapi a hallgatók életében, későbbiekben nem szükséges mérni. Megkérdeztük a válaszadókat, hogy melyik dimenzió befolyásolja őket abban, hogy megítéljenek egy kockázatos élethelyzetet. Ha egy dimenzió nem találtatik fontosnak, későbbiekben kihagyható a felmérésből. A mintánk két rétege mindazonáltal összehasonlíthatóvá teszi a két kultúrát.

2.1 Felmérés

Az adatgyűjtést két különböző egyetemen, két különböző félévben végeztük el. Az első válaszadók a VIVES Egyetem Kortrijkban (Belgium, flamand nyelvterület) egyetem hallgatói voltak, azok, akik részt vettek a 2016. évi november 25-ei vendégelőadáson. A másik fele a mintának az Óbudai Egyetem hallgatói közül

került ki. A papír alapú kérdőíveket a magyar hallgatók az első (angol nyelvű) Gazdaságpszichológia órán kapták meg. Általános instrukciók mellett a résztvevők önállóan töltötték ki az íveket (papír ceruza). Későbbiekben minden választ egy Excel táblában összegeztünk. Mivel minden válasz angolul volt, elkerülhetetlen volt egy helyesírás-ellenőrzés a későbbi elemzések megfelelő elvégzéséhez. A kiértékelési folyamat során online tartalomelemző szoftvert és SPSS Statistics programcsomagot használtunk. Legfőképp a leíró statisztika eszköztárát alkalmaztuk, mivel a válaszokat névleges, de legfeljebb sorrendi skálán lehetett rendezni.

2.2 Minta

Tanulmányunk célja az volt, hogy feltáró kutatást készítsük, így nem volt és nem is lehetett volna cél a reprezentativitás elérése. Ugyanakkor szem előtt tartottuk a tudományos megbízhatóság illetve érvényesség problémáját is. A minta gyakorisági megoszlása a következők szerint alakult:

		Nemzetiség		Összesen
		Belga	Magyar	
Kor	18,00	1	0	1
	19,00	13	1	14
	20,00	8	0	8
	21,00	0	3	3
	22,00	1	2	3
	23,00	0	2	2
	24,00	2	4	6
	25,00	0	4	4
	26,00	0	1	1
	32,00	1	0	1
	Összesen		26	17
		Nemzetiség		Összesen
		Belga	Magyar	
Nem	Férfi	14	7	21
	Nő	12	10	22
Összesen		26	17	43

3. táblázat

A két minta jellemzése

Forrás: Saját szerkesztés

Mint láthatjuk, mindkét mintában van egy-egy idősebb válaszadó, a magyar mintában pedig magasabb az átlagéletkor.

3. Eredmények

Elsőként a kockázat jelentését vizsgáltuk, milyen gondolatok jutottak a válaszadók eszébe a szó “hallatán”. Fontos hangsúlyozni azt a tény, hogy senki nem beszélt anyanyelvi angolt, így megengedett volt a szótár használata.

3.1 Tartalom elemzés

Online tartalomelemző szoftvert használtunk (<https://www.online-utility.org>), mely automatikus kódolás végzett, ami azt jelenti, hogy a szavak jelentésére való tekintet nélkül a kifejezések előfordulási gyakoriságot számolta. A tartalom elemző megoldásokkal lehetőség nyílik értelmezés nélküli szélesebb szövegbányászatra.

Belga		Magyar	
Pontozás nélkül a leggyakoribb 3 szavas kifejezések	Előfordulás	Pontozás nélkül a leggyakoribb 3 szavas kifejezések	Előfordulás
to lose something	4	you have to	6
you don't know	4	risk is when	3
but you don't	3	you know the	2
you are not	2	make a decision	2
it is possible	2	to make a	2

4 táblázat

Szógyakoriságok a szabad asszociációra adva

Forrás: Saját szerkesztés

Az automatikus kódolás eredménye szófelhőben ábrázolható (tagcrowd.com); a szó betűmérete az előfordulási gyakoriságot jelzi (vagyis minél nagyobb a betűméret, annál többször fordult elő az adott szó a szövegben). A töltelékszavak (mint például “valami”) a kutatásunk szempontjából nem fontosak, ezektől el kell tekintenünk.

3.2 Az egyes szempontok gyakorisági táblái

A DOSPERT skála három különböző szempontot használ: ‘kockázatvállalás’, ‘a kockázat észlelése’, és az ‘elvárt haszon’. Mindegyiket 5 eltérő alcsoportra vagy dimenzióra oszthatjuk: etikai (E), pénzügyi (P), egészségügyi/biztonsági (E), sport (S), és szociális (Sz). A gond az, hogy tulajdonképpen a válaszadóknak ugyanazt a 30 állítást (élethelyzetet) kell megítélniük háromszor – igaz, hogy eltérő szempontból. A felmérésünk célja, hogy rangsorolja a kockázatos helyzetekben a döntési aspektusokat. Szeretnénk aláhúzni, hogy a skálák és dimenziók egymástól külön kerültek kezelésre. Először csak az egyes élethelyzeteket leíró alskálák előfordulását figyeltük (azaz hogy melyik szituáció a leggyakoribb a válaszadók életében). Másodsorban három különböző dimenziót különítettünk el, ezek azonosítása során arra koncentráltunk, hogy melyik befolyásolja leginkább a kockázatos helyzetek hallgatói megítélését.

Ebben a tanulmányban nem használtuk azokat a matematikai modelleket, melyeket Blais és Weber (2006) ajánlottak.

A kutatás középső része a különböző típusú kockázatos helyzetekkel foglalkozott. Blais és Weber (2006) munkájának megfelelően öt tipikus kockázati élethelyzet szituációt vizsgálunk, melyek a bizonytalanság forrásai lehetnek.

Nemzetiség	N (elemszám)	Átlag	Szórás	Módusz	
Etikai	Belga	25	3,2400	1,16476	4
	Magyar	17	1,9412	,74755	2
Pénzügyi	Belga	25	2,8400	1,34412	3
	Magyar	17	2,0588	1,02899	3
Egészségügyi	Belga	25	2,7200	1,36991	3
	Magyar	17	2,7647	1,64048	3
Szociális	Belga	25	3,6400	1,62993	2
	Magyar	17	3,4706	1,12459	4
Sport	Belga	25	3,1600	1,57268	2
	Magyar	17	1,8824	,92752	2

5. táblázat

Az egyes élethelyzetek mennyire jellemzőek

Forrás: Saját szerkesztés

Habár a szövegben megadott (kiragadott) példák befolyásolhatják és megkeverhetik a sorrendet, volt néhány valóban érdekes különbség. A belga hallgatók gyakrabban szembesülnek kockázatos helyzetekkel, és főként etikai

problémákkal. A magyaroknak a legjellemzőbb kockázatos élethelyzet szociális területen adódott. Két független mintás, nemparaméteres hipotézisvizsgálatokkal (Mann-Whitney teszt, 0.05-ös szignifikancia) szignifikáns különbség van a csoportok között két esetben: etikai illetve a sport helyzetek megítélésében eltérnek a csoportok véleményei egymástól (mindkét esetben $p < 0,005$). A független mintás, mediánokat összevető teszt ugyanezt az eredményt adta.

Az utolsó részben gyakoriságon alapuló kereszttábla analíziseket alkalmaztunk, hogy meghatározhassuk a kockázatos viselkedés forrását. Eredetileg Weber és Blais (Blais & Weber, 2006) többszintű modellezést használtak. Empirikus vizsgálataik a kockázatos viselkedés hármass megfigyelését tartalmazta.

1. különbségeket a kockázatos alternatívák kockázatosságának észlelésében (észlelés),
2. különbségeket a kockázat elvárt hasznának észlelésében (haszon),
3. különbségek a kockázatos szituációkban való részvétel hajlandóságában (kockázat vállalás)

Látható, hogy a fentebb leírt Radnóti (2010) ugyanazt alkalmazta. Mi arra kerestük a választ, hogy mely aspektusok befolyásolják leginkább a hallgatók döntéseit kockázatos helyzetekben. Ehhez a hallgatóknak ki kellett választani, hogy mely alternatívák hatnak döntéseikre. Az utolsó táblázat ezeknek a válaszoknak az áttekintésében nyújt hasznos segítséget.

Nemzetiség * Elvárt haszon keresztábra

Nemzetiség	Elvárt haszon			Összesen
	Igen	Nem	Nem tudom	
Belga	25	0	1	26
Magyar	14	1	2	17
Összesen	39	1	3	43

Nemzetiség * Észlelés keresztábra

Nemzetiség	Kockázateszlelés			Összesen
	Igen	Nem	Nem tudom	
Belga	15	2	9	26
Magyar	8	8	1	17
Összesen	23	10	10	43

Nemzetiség * Kockázat vállalás keresztábra

Nemzetiség	Kockázatvállalás			Összesen
	Igen	Nem	Nem tudom	
Belga	15	5	6	26
Magyar	10	5	2	17
Összesen	25	10	8	43

6. táblázat

Az egyes dimenziók fontossága a kockázatos cselekedetekben

Forrás: Saját szerkesztés

Lehetséges, hogy a kérdések sorrendje befolyásolta az értékelést, de a leggyakrabban említett befolyásoló tényező a döntés haszna (kimenete) volt. A második fontos aspektus a személyes jellemzők voltak, mint a kockázatvállaló és a kockázatkerülő magatartás befolyásoló hatása, de ezen hatások irányára nem terjedt ki a kutatás. A két csoport összehasonlítása során közepesen erős kapcsolatot találtunk a kockázat észlelése és a nemzeti hovatartozás között. (Cramer-féle együttható: $C=0,499$; $p<0,005$). Más szignifikáns eltérés nem volt kimutatható. Az eredmények megerősítik azt, hogy a két nemzet megkérdezett hallgatói különböző módon érzékelik a kockázatot, ami tulajdonképp alátámasztja Hofstede eredményeit.

Következtetések

A tanulmány célja az volt, hogy összehasonlítsuk a belga és a magyar hallgatók kockázatról alkotott elképzeléseit. Ehhez papír ceruza kérdőív kutatás formájában kérdeztük őket. A tartalomelemzés a kockázat, mint kifejezés definíciójára adott asszociált kifejezéseket összegezi, eredményeink szerint a megkérdezettek leginkább negatív kifejezésekkel társították a kockázatot. Csak néhány – főként magyar hallgató – képzetársítása során fordultak elő pozitív gondolatok. Másrészt a hallgatók konkrét példákkal szemléltették, hogy mit jelent számukra a kockázat, későbbiekben ezen példák a DOSPERT skála egyes élethelyzeteire leírt állításokba lehet beépíthető.

A DOSPERT skála 3*30 példát vonultat fel különböző élethelyzetekből. A skála a kockázat mérésének validált eszköze. Előzetes tanulmányaink megmutatták, hogy a 90 állítás összességében nagyon nehézkesen kezelhető. Emiatt a korábban említett skála dimenzióit próbáltuk értékelné. A válaszadókat arra kértük, hogy rangsorolják az öt különböző kockázatos élethelyzetet, és a három nézőpontot. A kockázatos helyzetek minden dimenzióját figyelembe tudtuk venni. A különböző nemzetek (kultúrák) különböző kockázatos problémákkal szembesülnek, vagy legalább is máshogyan vélekednek róla. Így tehát, későbbiekben az eredeti DOSPERT skála használata lesz szükséges akkor, ha a kulturális különbségek összehasonlítását is el akarjuk végezni.

A válaszadókra a legmélyebb befolyást az egyes opciók kimenetei, ha úgy tetszik, azok végeredménye, vagy haszna gyakorolja (ezt az is alátámasztja, hogy ezeket gyakran említették az asszociációs részben). Végül pedig nem hagyhatjuk ki a személyiség szerepét.

Megpróbáltuk a kutatás korlátait is figyelembe venni; de remélhetőleg jó alapot kaptunk a jövőbeni kutatásainkhoz. Az egyik hasznos eredményünk a válaszadók definíciói alapján kapott visszacsatolás volt, amely némi hasonlóságot mutat a DOSPERT skála állításaival.

Összegzésképp megállapíthatjuk, hogy a kulturális különbségek különböző színben tüntetik fel a kockázatot, emiatt az észlelés is más lesz, így későbbiekben a teljes DOSPERT felmérést kell alkalmaznunk.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk a 2016/2017 tanév tavaszi szemeszterének Gazdaságpszichológia tárgyat hallgatóinak és a 2016. évi VIVES Belga International Week résztvevőinek.

 Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-4/III kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült”

Melléklet (eredeti nyelven)

Risky survey

Some background questions:

- **Your Gender:**
  - Male ♂
  - Female ♀
- **Your Age:** I am ..... years old.
- **Your Nationality:** .....
- **Actual Study:** Bachelor Master Other:
.....
- **Main faculty:** Business Tourism Engineering Other:
.....

What is risk? How can you describe it? (You can answer with your very first ideas, words which come into your mind or you can draw as well.)

What do you think which situation is more likely to happen to you every day? How often do you face different types of risky situations? Please rate separately all of them (1: never, 2: extremely rarely ... 5: extremely often 6: always, No opinion: 0)

	Ethical situations for example “Not returning a wallet you found that contains \$200.”
	Financial situations for example “Investing 10% of your annual income in a new business venture.”
	Health or Safety situations for example “Riding a motorcycle without a helmet.”
	Social situations for example “Choosing a career that you truly enjoy over a more secure one.”
	Recreational situations for example “Bungee jumping off a tall bridge.”

If you need to value a situation (regarding risk) which aspect influence your decision? (Y: yes, N: no, NO: No opinion)

	“Expected Benefits of the situations” the benefits/ advantages you would obtain from each situation.
	“ Perceptions of these situations” In this case each situations have to be indicated (is the possibility of negative consequences) how risky you perceive it.
	“Risk-Taking”: the likelihood that you would engage in the described activity or behavior if you were to find yourself in that situation.

Thank You for your answers!

Felhasznált irodalom:

- [1] Blais, A.-R. & Weber, E. U., 2006. A Domain-Specific Risk-Taking (DOSPERT) scale for adult populations. *Judgement and Decision Making*, Vol 1. No 1., 33-47.
- [2] Center for Decision Sciences, DOSPERT ORG. [Online] Available at: <https://sites.google.com/a/decisionciences.columbia.edu/dospert/> [October 2016].
- [3] Faragó, K., 2008. Siker, kockázatvállalás és versengés a szervezetekben. *Alkalmazott Pszichológia*, pp. 7-29.
- [4] Hansson, Sven Ove (2005): *Decision Theory A Brief Introduction*. Department of Philosophy and the History of Technology, Royal Institute of Technology (KTH) Stockholm pp. 26-28. (http://web.science.unsw.edu.au/~stevensherwood/120b/Hansson_05.pdf)
- [5] Hofstede, G., 2017. The Hofstede Centre [Online] Available at: <https://geert-hofstede.com> [February 2017].
- [6] Kahneman, D. & Tversky, A., 1979. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, Vol 47. No 2., pp. 263-292.
- [7] Kolhofer-Derecskei, A., & Nagy, V. 2016. Under Risk. Proceedings of FIKUSZ '16 Symposium for Young Researchers, pp. 161-172 [Online] Available at: https://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/16_Derecskei_Nagy.pdf [February 2017].
- [8] Luce, R Duncan and Raiffa, Howard (1957): *Games and Decisions*, John Wiley and Sons, Inc. p. 13
- [9] Oakshott, Les (2014): *Quantitative methods*. Palgrave Macmillan, 69
- [10] Radnóti, I. (2010): A kockázatvállalási szándék mérése. *Vállalkozás, Személyiség, Kultúra*. XXI. század tudományos közlemények 2010/24. 31-54.
- [11] Tversky, A. & Kahneman, D., 1974. Judgement Under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*, 1124-1131.
- [12] Vasvári, T., 2015. Risk, Risk Perception, Risk Management – a Review of the Literature. *Public Finance Quarterly*, 29-48.

- [13] Weber, E. U., Blais, A.-R. & Betz, N., 2002. A domain-specific risk attitude scale: Measuring risk perceptions and risk behaviors.. *Journal of Behavioral Decision Making*, 15., 263-290.